

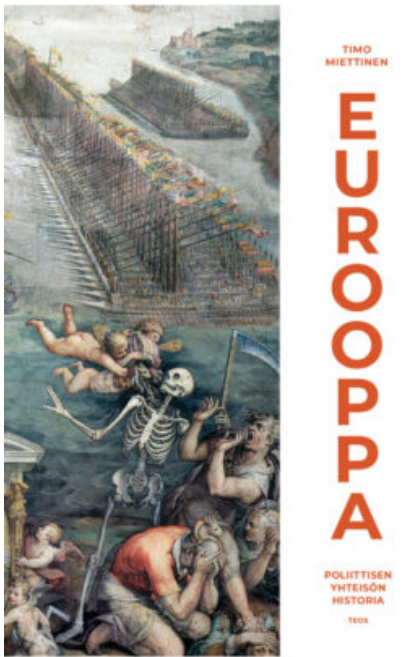
Kirja-arvio: Euroopan poliittista aatehistoriaa sivistävästi ja yleistajuisesti

7.2.2023 / Johannes Lehtinen / Artikkelit, Arviot / Eurooppa, Historia, kirjallisuus / 6 minuutiksi luettavaa

Timo Miettisen teos *Eurooppa, poliittisen yhteisön historia* tarkastelee laajaa kirjoa eurooppalaista poliittista ja yhteiskunnallista aateperintöä aina antiikin klassiselta kaudelta maailmansotien väliselle aikakaudelle. Teoksen ytimessä on kysymys vastauksista eurooppalaisen moninaisuuden ja yhteistyön ongelmiin.

Miettinen, Timo (2021): *Eurooppa, poliittisen yhteisön historia*. 2. Painos. Teos. 399 s.

Timo Miettinen

EUROOPPA

Vuonna 2021 ilmestyneessä teoksessaan *Eurooppa, poliittisen yhteisön historia* akatemitutkija Timo Miettinen tarkastelee kysymystä Euroopasta ongelmana, jonka ytimessä on moninaisuuden ja keskinäisten ristiriitojen hallinta. Tähän ongelmaan Euroopassa eri aikoina annettujen vastausten yhdistävänä piirteenä Miettinen pitää universalismia. Universalismilla hän tarkoittaa poliittisiin ja yhteiskunnallisiin aatteisiin sisältyvää ajatusta niiden pätevydestä tietyn rajatun yhteiskunnallisen kontekstin ulkopuolella.

Ajattoman tai historiattoman aateperinnön analyysin sijaan Miettinen tarjoaa kontekstisidonnaisen ja historiatietoisin tulkinnan erilaisista vastauksista Euroopan ongelmaan.

Universalismilla Miettinen ei kuitenkaan tarkoita aatteiden irrottamista niiden historiallisesta kontekstistä. Sen sijaan Miettinen katsoo universalismin olevan piirre, joka on yhdistänyt eurooppalaista poliittista aateperintöä hyvinkin erilaisissa historiallisissa tilanteissa. Ajattoman tai historiattoman aateperinnön analyysin sijaan Miettinen tarjoaa kontekstisidonnaisen ja historiatietoisin tulkinnan erilaisista vastauksista Euroopan ongelmaan.

Tuloksena on tiivis ja analyttinen, mutta samalla yleistajuinen eurooppalaisen poliittisen ajattelun analyysi. Miettinen tarkastelee yli kahdentuhannen vuoden mittaista ajanjaksoa, joka kattaa huomattavan määrän erilaisia aatteita ja ajattelijoita. Miettinen onnistuu tekemään aatehistoriasta kiinnostavan yleisesityksen, joka ei laajuudestaan huolimatta sorru liiallisiin

yksinkertaistuksiin tai pintapuolisuuteen. Eurooppalaisen aatehistorian tuntijalle teos tarjoaa kiinnostavan synteesin ja aiheeseen vasta tutustuvalla se toimii hyvänä johdantona.

Historiatietoista analyysia avainkäsitteiden avulla

Teos koostuu johdantoa seuraavasta kymmenestä analyysiluvusta ja näitä seuraavasta epilogista. Analyysiluvuista jokainen tarkastelee erillistä aikakautta, alkaen antiikin klassisesta kaudesta n. 500 eKr. Miettisen analyysi rakentuu neljän avainkäsitteen varaan, jotka ovat *oikeus, talous, historia* sekä *sota ja rauha*. Näiden avainkäsitteiden avulla tarkastellaan sitä, miten niiden merkitystä on tulkittu eri aikoina ja eri konteksteissa.

Esimerkiksi talouden käsitteen muutosta, käyttöä ja merkitystä analysoidaan 1700-luvulla alkavan teollistumisen kontekstissa sekä tuolloin kehittyneiden liberalismien eri muotojen ja tulkintojen kautta. Vastaavasti sodan ja rauhankäsitteiden kautta analysoidaan Rooman valtakunnassa käytyä keskustelua sodan oikeutuksesta, keskiajalla muodostunutta ajattelua oikeutetun sodan periaatteista ja 1800-luvulla tapahtunutta humanitaarisen oikeuden kehitystä.

Avainkäsitteiden ohella teoksen analyysi perustuu kahteen menetelmälliseen valintaan. Yhtäältä Miettinen tukeutuu ranskalaisen filosofin ja politiikan teoreetikon **Michel Foucault**'n genealogiseen lähestymistapaan. Tämä tarkoittaa, että erilaisia aatteita analysoidaan suhteessa siihen, miten ne nähdään nykypäivästä käsin, ja miten ne auttavat ymmärtämään nykyaikaa. Tämän ohella tunnustetaan erilaisten aateperintöjen moninaiset taustat ja niiden rakentuminen erilaisten määrittelyjen kautta.

Kaikissa kymmenessä analyysiluvussa Miettinen kytkee tarkasteltavat aatteet ja ajattelijat niihin historiallisiin olosuhteisiin, joissa nämä toimivat.

Toisaalta Miettinen tarkastelee eri ajattelijoina Cambridgen koulukunnan näkökulmasta. Tämä tarkoittaa poliittisen ajattelun näkemistä pyrkimyksenä vastata konkreettisiin poliittisiin kysymyksiin ja ongelmiin kussakin historiallisessa kontekstissa. Toisin sanoen poliittisia aatteita ei nähdä pyrkimyksenä vastata historiattomiin ja ajattomiin kysymyksiin, vaan vahvasti kuhunkin historialliseen kontekstiin kytkeytyneinä.

Näiden kahden menetelmällisen näkökulman yhdistelmä on onnistunut, ja Miettinen tuo sen johdonmukaisesti esille teoksen varsinaisissa analyysiluvuissa. Kaikissa kymmenessä analyysiluvussa Miettinen kytkee tarkasteltavat aatteet ja ajattelijat niihin historiallisiin olosuhteisiin, joissa nämä toimivat.

Toisaalta teoksessa ei sorruta myöskään deterministiseen tulkintaan siitä, että tiettyjen ajatusperinteiden oli välttämätöntä syntyä tietyissä historiallisissa olosuhteissa. Sen sijaan teoksen ote on dynaamisempi. Erilaisissa olosuhteissa on esitetty erilaisia tulkintoja ja vastauksia poliittisiin ongelmiin, ja näiden vastausten välillä on käyty keskustelua, neuvotteluja ja kamppailuja.

Antiikin klassiselta kaudelta maailmansotien väliseen Eurooppaan

Teoksen lähestymistapa eurooppalaiseen aatehistoriaan on melko perinteinen, kuten Miettinen itsekin toteaa. Euroopan historiaa käydään läpi kronologisesti aina antiikin Kreikasta ensimmäisen maailmansodan jälkeiseen aikaan saakka.

Suuri osa esitellyistä ajattelijoista on tuttuja, mutta joukossa on aihetta tarkemmin tuntemattomalle lukijalle myös uusia tuttavuuksia. Esimerkiksi 1500-luvulla vaikuttanut **Bartolomé de las Casas** lienee monelle tuttu Espanjan siirtomaavallan kriitikko. Hänen laajempi toimintansa ja **Ginés de Sepúlvedan** kanssa käymänsä väittelyt alkuperäiskansojen oikeuksista ovat kuitenkin ehkä vähemmän tunnettuja. Samoin espanjalaisen Salamancan yliopiston merkitys alkuperäiskansojen oikeuksia koskeneen väittelyn areenana on harvemmin esiin nostettua tietoa.

Miettisen analyysi etenee johdonmukaisesti ja kiinnostavasti aikakaudesta ja ajattelijasta toiseen. Hän näyttää yhteyksiä ja eroavaisuuksia uusien ja vanhojen aateperinteiden välillä. Tietoisuus historiasta ja tähän kytkeytyvä havainto siitä, miten hyvin harva ajatus tai aate on lopulta radikaalilla tavalla täysin uusi, ovat teoksen parasta antia.

Tämän päivän Euroopan unionia koskevan keskustelun osalta eräs kiinnostavimpia havaintoja on Miettisen näkemys, jonka mukaan toista maailmansotaa seuranneen Euroopan integraation keskeiset tekijät hahmoteltiin jo ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Näitä olivat Miettisen mukaan ajatus taloudellisesta yhteistyöstä rauhan saavuttamisen välineenä, sisämarkkinoiden teknokraattinen sääntely sekä ylikansallisen hallinnan käyttö kansallisen suvereniteetin rajaamiseen.

Hän näyttää yhteyksiä ja eroavaisuuksia uusien ja vanhojen aateperinteiden välillä. Tietoisuus historiasta ja tähän kytkeytyvä havainto siitä, miten hyvin harva ajatus tai aate on lopulta radikaalilla tavalla täysin uusi, ovat teoksen parasta antia.

Monet näistä elementeistä ovat edelleen läsnä nykyisissä Euroopan integraatioprosesseissa. Miettisen analyysi on parhaimmillaan hänen analysoidessaan saksalaisen klassista

talousliberalismia vahvan valtion roolilla haastaneen **ordoliberalistisen** talousajatteluperinteen syntyä ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Tämän ajatusperinteen paradoksaaliselta vaikuttava piirre on ajatus vahvasta julkisesta vallankäytöstä vapaiden markkinoiden turvaajana. Valtiolla tulee olla samanaikaisesti merkittävä rooli, mutta sen ei tule vaikuttaa suoraan markkinoiden toimintaan. Tämän ajatusperinteen parempi tuntemus olisi suomalaisenkin EU-ymmärryksen kannalta tärkeää.

Teoksen epilogissa Miettinen pohtii Euroopan ongelman mahdollisia tulevia ratkaisuvaihtoehtoja. Hän esittää eurooppalaisen yhteistyön oikeutuksen perustaksi vastaamista pandemioiden ja ilmastonmuutoksen kaltaisiin yhteisiin ongelmiin. Tämä edellyttäisi Miettisen mukaan näkökulman vaihdosta suhteessa siihen, miten poliittisten järjestelmiemme oikeutus rakentuu. Ajatus on varsin tervetullut, ja ehkä sitä olisi voinut kehitellä pitemmällekin. Tämä tosin saattaisi vaatia oman teoksensa.

Julkisen intellektuellinen puheenvuoro

Kokonaisuutena Miettisen teos on kiinnostavaa ja inspiroivaa luettavaa. Hänen tapansa kirjoittaa on keskustelevalta, ja hän tarkastelee eri argumentteja laajasti ja monipuolisesti. Laajan historiallisen jatkumon sekä useiden eri ajattelijoiden ja aatteiden tarkastelu melko tiiviissä teoksessa johtaa väistämättä joihinkin kompromisseihin. Muutamia ajattelijointa sivutaan vain lyhyesti, mutta tätä ei voida pitää varsinaisena heikkoutena.

Neljän avainkäsitteen, oikeus, talous, historia, sota ja rauha kautta ajatus *universalismista* eurooppalaista poliittisen ajattelun perintöä luonnehtivana piirteenä avautuu kiinnostavasti. Hetkittäin universalismin piirteitä voisi tuoda korostetumminkin esille, koska teoksen teksti on varsin tiivistä ja uusia ajattelijointa ja aatteita esitellään lukijalle tiuhaan tahtiin.

Teos on sekä aatehistoriallinen ja filosofinen katsaus eurooppalaiseen aateperintöön että puheenvuoro valvetuneemman ja sivistyneemmän Eurooppa-keskustelun puolesta.

Merkittäviä virheitä tai puutteita teoksesta on vaikeaa löytää. Pienenä huomautuksena mainittakoon, että 2. painoksen sivulla 185 mainitaan Eurooppa-tutkimuksessa vaikuttavasta liberaalin internationalismin teoriaperinteestä, jonka piirissä Euroopan unionia tarkastellaan ensisijaisesti jäsenmaiden intressien ajamisen välineenä. Tällä viitataan todennäköisesti liberaalin intergovernmentalismin tai suomeksi liberaalin hallitustenvälisyyden teoriaan, jonka kehittäjä ja tunnetuin edustaja on amerikkalaistutkija **Andrew Moravcsik**. Hänen tuotantonsa on siinä määrin keskeinen osa EU-tutkimuksen perinnettä, että ehkä Moravcsikin pääteos ”**The Choice for Europe**” -olisi ansainnut tulla mainituksi Miettisen lähdeluettelossa.

Lisäksi ensimmäisen maailmansodan jälkeistä Eurooppa-keskustelua käsittelevässä luvussa olisi ehkä ollut syytä mainita eurooppalaisen yhteistyön suuntaviivoja hahmotellut Paneurooppa -liike. Liike tuli tunnetuksi 1920-luvulla sen edustajan **Richard Coudenhove-Kalergin** julkaistua ”**Paneuropa**” -pamflettinsa vuonna 1923.

Kyse ei ollut mistään marginaalisesta ryhmittymästä, mistä kertoo se, että liikkeen edustajiin kuului muun muassa Ranskan ulkoministerinäkin toiminut **Aristide Briant**. **Zürichissä vuonna 1946 pitämässään puheessa Winston Churchill** peräänkuulutti ”Euroopan yhdysvaltojen” perustamista. Samassa puheessa hän kiitti Paneurooppa-liikettä sekä erityisesti Coudenhove-Kalergia ja Briandtia tämän suuntaisen tavoitteen edistämisestä.

Kaiken kaikkiaan Miettisen teos on hieno yleisesitys. Timo Miettinen on eräs Suomen tärkeimmistä eurooppalaisen aatehistorian ja EU:n asiantuntijoista, mutta tämän ohella hän on myös julkinen intellektuelli. Hänen teoksensa on sekä aatehistoriallinen ja filosofinen katsaus eurooppalaiseen aateperintöön että puheenvuoro valveutuneemman ja sivistyneemmän Eurooppa-keskustelun puolesta.

Johannes Lehtinen on väitöskirjatutkija Tampereen yliopiston johtamisen ja talouden tiedekunnassa.

Artikkelin pääkuva: Heli Sorjonen/Teos.

[← Edellinen Artikkel](#)

[Seuraava Artikkel](#) →
